

ПРАВОВИЙ КОМПРОМІС ЯК СПОСІБ ДОСУДОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ

*Федоришина Ганна Сергіївна,
старший викладач кафедри конституційного,
міжнародного і кримінального права
Донецького національного університету імені Василя Стуса*

Відповідно до ст. 55 Конституції України права і свободи людини і громадянина захищаються судом. Кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушення і протиправних посягань⁴⁶⁴. Звернення в суд – є вирішальною стадією у захисті порушених прав та інтересів осіб. Але для швидкого та результативного реагування на порушення прав, доцільно використовувати досудовий спосіб врегулювання конфліктної ситуації.

Питання проблеми захисту прав розглядаються багатьма ученим зокрема: Д. Є. Аблязовим, С. В. Бобровник, О. Ю. Білошенко, О. В. Бринцевим, О. П. Вершиніним, Н. М. Грень, О. Г. Добровольською, А. Лесько, Я. П. Любченко, М. В. Менджулом, О. М. Сенник, О. Скакун.

Однак, серед способів захисту прав людини і громадянина не достатньо повно досліджені аспекти досудового захисту із використанням правового компромісу.

Метою цього наукового дослідження є вивчення стану судового захисту прав та інтересів осіб, визначення поняття «правовий компроміс» як способу досудового захисту прав та надання пропозицій щодо внесення необхідних змін та доповнень до чинного законодавства.

У сучасній науковій доктрині відсутня єдність позицій дослідників щодо визначення ефективного та оптимального способу захисту прав.

О.П. Вершинін стверджує, що способи захисту права - це передбачені законом дії, які безпосередньо спрямовані на захист права. Вони є завершальними актами захисту у вигляді матеріально-правових дій або

⁴⁶⁴ Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

юрисдикційних дій щодо усунення перешкод на шляху здійснення суб'єктами своїх прав або припинення правопорушень, відновлення становища, яке існувало до порушення⁴⁶⁵.

На думку Лесько А., судова форма захисту прав та інтересів є найнадійнішою і найдієвішою. Також, А. Лесько вважає, що доцільно було б наділити суд правом визначати у своєму рішенні самостійно спосіб захисту, який не суперечить закону⁴⁶⁶. Оскільки учасники судового розгляду справи не завжди задоволені рішенням суду, застосування відповідної норми права могло б зменшити кількість винесених рішень судом з відмовою у захисті права особи, з підстави невірного обрання способу захисту порушеного права і тим самим збільшити результативність судової системи.

Однак на шляху до якісного судового захисту знаходиться велика кількість справ, які перебувають у провадженні суду. Завантаженість суддів тягне за собою порушення процесуальних строків та неспроможність в більшості випадків своєчасно прийняти рішення. Незважаючи на значимість судочинства для суспільства, воно є дорогим, формальним, тривалим та складним для учасників спору. Необхідність пошуку інших способів – більш простих, швидких, економних та результативних призвела до створення «неформального правосуддя»⁴⁶⁷. Одним із неформальних способів є досудове врегулювання спору, яке гарантує вирішення більшості правових конфліктів до початку розгляду справи судом. Дану характеристику можливо застосувати до визначення правового компромісу як способу досудового захисту прав.

Правовий компроміс – передбачений законодавством, ціннісно-орієнтувальний спосіб вирішення правового конфлікту, який заснований на

⁴⁶⁵ Вершинин А.П. Способы защиты гражданских прав в суде. Диссертация в виде научного доклада д-ра юрид. наук. СПб., 1998. С. 55.

⁴⁶⁶ Лесько А. Захист цивільних прав та інтересів судом: нові аспекти. *Цензор.Нет.* 2017. URL: <https://censor.net.ua/b3038431>.

⁴⁶⁷ Федоришина Г. С. Становлення медіації в Україні та запровадження нового терміну в освітній процес : тези доп. наук.-практ. конф., 14-15 березня 2018 р. М-во освіти і науки України, «Від науки до практики» серед коледжів ВНАУ. Вінниця : ВНАУ, 2018. 271 с.

взаємо поступках учасників суспільних відносин⁴⁶⁸. Правовий компроміс включає в себе переговори, під час яких сторони відкрито спілкуються та обґрунтовують свої точки зору на проблему, пропонують варіанти вирішення конфлікту шляхом відмови від частини особистих переконань задля досягнення спільного рішення, яке влаштувало б обидві сторони конфлікту. Використання правого компромісу є добровільне волевиявлення праводієдатних та рівних між собою учасників правовідносин. Заключення правого компромісу тягне за собою настання юридичних наслідків, до застосування заходів легального примусу у разі потреби.

Переваги обрання правого компромісу для захисту порушеного права особи очевидні:

По-перше, сторони конфлікту швидко вирішують спір без значного використання матеріальних та моральних ресурсів, що часто не може гарантувати судовий захист.

По-друге, ефективність рішення прийнятого за допомогою правого компромісу, значно вища за ефективність судового рішення, оскільки відсоток сторін задоволених результатом, також вищий. Сторони ведуть переговори доти, доки не буде досягнуто згоди, умови якої влаштували б обох учасників.

По-третє, застосування правого компромісу значно зменшить навантаження на судові інстанції з урахуванням того, що велика кількість спорів може бути вирішена за допомогою правого компромісу перед розглядом справи у судовому порядку.

По-четверте, учасники конфлікту самі визначають спосіб досягнення згоди та захисту особистих прав, на відміну від судового процесу, де рішення виключно ухвалюється судом і ніхто не вправі впливати на нього.

Важливо сказати, що практика застосування правого компромісу на досудовій стадії досить поширена у країнах Європи та з недавніх пір і на теренах України. Для полегшення роботи судової системи та для створення

⁴⁶⁸ Правовий компроміс і правовий конфлікт як ціннісні виміри права. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 111.

сприятливих умов захисту порушуваних прав у національному законодавстві були створені норми права, які передбачають застосування правового компромісу. Мова йде про використання медіації, як способу захисту прав. Медіація (англ. mediation - посередництво) - вид альтернативного врегулювання спорів із залученням посередника (медіатора), який допомагає сторонам конфлікту налагодити процес комунікації і проаналізувати конфліктну ситуацію таким чином, щоб вони самі змогли обрати той варіант рішення, який би задовольняв інтереси і потреби усіх учасників конфлікту⁴⁶⁹.

Згідно із Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03.10.2017 р. одним із нововведень є закріплення такого інституту, як «Врегулювання спору за участю судді» (передбачено у нормах ст. 189, 191 ГПК, 202-206 ЦПК, 184-188 КАСУ)⁴⁷⁰.

Широкого застосування медіація, як ефективний спосіб захисту прав, набула у Вінницький окружному адміністративному суді, про що свідчить сукупність ухвал у Єдиному державному реєстрі судових рішень. На думку суддів-медіаторів ВОАС, процедура медіації має стати первинною ланкою у врегулюванні спорів. В той час, як судовий розгляд спору повинен виступати останнім способом захисту порушених прав та інтересів громадян⁴⁷¹.

Зважаючи на вище викладене, варто зауважити, що досудове врегулювання конфліктної ситуації є однозначно дієвим та має відповідні переваги. Для доцільного використання правового компромісу як способу досудового захисту прав, розуміння його основних завдань та принципів функціонування необхідно прийняти відповідні нормативно-правові акти. Закон України «Про медіацію» міг би визначити правові основи надання послуг

⁴⁶⁹ Врегулювання конфліктів за допомогою медіації - ідеальний шлях вирішення спорів. URL: <https://www.legalaid.gov.ua/ua/holovna/190-serpen-2018/2354-vrehuliuvannia-konfliktiv-za-dopomohoiu-mediatsii-idealnyi-shliakh-vyrishennia-pravovykh-sporiv>.

⁴⁷⁰ Закон України №2147-VIII від 03.10.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19>.

⁴⁷¹ Медіація: ефективне вирішення конфліктів [Електронний ресурс]// Вінницький окружний адміністративний суд. URL: <http://voas.gov.ua/work/med-ats-ya/med-ats-ya-efektivne-vir-shennya-konflikt-v/>.

медіації на професійних засадах та запроваджував би інститут медіації в суспільстві, поширював практику мирного вирішення спорів позасудовими методами та забезпечував би збалансовані взаємовідносини між інститутом медіації та судовою системою⁴⁷².

ПРАВОВИЙ ВПЛИВ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОЇ ПРАВОВОЇ ПОВЕДІНКИ

*Череватова Тетяна Вадимівна,
викладач кафедри конституційного, міжнародного і кримінального права
Донецького національного університету імені Василя Стуса*

Основоположним елементом в механізмі сучасної демократичної, правової держави є людина та рівень її правосвідомості. Тож, варто розуміти значення соціально-правових механізмів впливу на загальну людську поведінку у суспільстві.

Загальновизнаним в літературі є визначення правового впливу, як взятого у єдності та різноманітті весь процес впливу права на суспільне життя, свідомість та поведінку людей за допомогою правових і неправових засобів.

Правовий вплив може здійснюватися не лише за допомогою норм права, але й іншими соціальними засобами і формами впливу на поведінку суб'єктів. Правовий вплив здійснюється, також, за допомогою юридичних та неюридичних засобів.

Правовий вплив на людину може здійснюватися на інформаційній та ціннісно-орієнтаційній формах. Інформаційна форма передбачає доведення до відома учасників позиції, яку займає держава стосовно дозволеної, необхідної або забороненої поведінки за допомогою правових норм. Ціннісно-орієнтаційна форма полягає у засвоєнні суспільством його цінностей, що напрацьовані людством і переходять з покоління в покоління за допомогою права.

⁴⁷² Проект Закону Про медіацію №2480 від 27.03.2015. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54558.